

A festmény címe: *Szirakuzai bolond*. A cím megfogalmazása szerintem pontatlan. A képen nem bolondot, hanem őrültet látok.

Mi a különbség a bolond és az őrült között?

Dolinszky Miklós 31

Az őrült komolyan veszi az életet. Komolyan veszi, ez annyi, mint: valóság-

FEKETE AURA

nak tekint. Munka, pénz, hatalom. Csupa olyasmi, amire a modern élet épül és ami a modern életben normálisnak számít. A hatalmi struktúra a közép-korban még nem volt teljesen résmentes, és a bolond által elfoglalt, törvényen kívüli hely éppen sérthetetlenségével tulajdonképpen a hatalmat igazolta. A középkori hatalom számára még fontos volt, hogy legyen egy elfogulatlan tekintet, valaki, aki a hatalmi korrupciótól szabad maradt, ennél fogva nem volt benne félelem. A bolond képviselte azt a rendszeren kívüli nézőpontot, ahonnan a világi hatalom nem az egyház, hanem a normalitás nevében bírálható. A bolondot nem egészen vették komolyan, de érveit félresöpörni sem illett. A modern világon azért lett úrrá az őrület, mert bolondjait félelmében kirekesztette. Egy keleti megvilágosodott sosem kényszerült arra, hogy bolonddá legyen. Csak a modernizálódó Nyugaton kap a bolondlét különleges emfázist. Később a bolond már kitaszított művész. Sorsa megmutatja, mivé lesz a megvilágosodott a modern Nyugaton.

A Szirakuzai nem efféle bolond. Nem egy vidám vagy szomorúbohóc, akit ki nevetünk. Ez az öregúr: magányos, konok megszállott, aki a Föld sötét erőivel kötött szövetséget. Ez a baljós erő szivárog a kép minden pórusából, s a Szirakuzai rossz szelleme fekete aura gyanánt őrködik és fenyeget körülötte. Őrütsége megszállott lendületén és örömtelenségén mérhető, mellyel rítusát végzi. Hatalma van, annyi bizonyos. Talán Mózesnek képzei magát, aki a tengernek parancsol? Nem tudni, mert rítusa magánrítus, melynek értelmét rajta kívül senki sem ismeri. A kezében lévő csupasz bot, talán agavé csonttá száradt ága, egy mágus kezében varázsvessző lehetne. De akármi is ez a bot, annyi biztos, hogy halott. Valójában: csontváz, ahogy az egész táj is önnön csontváza, végső redukció. Ez a mágus nem elvarázsolja, hanem varázstalanítja a világot.

A Szirakuzai mégis kétségkívül szakrális személy. Csakhogy a sacer Janus-arcú szó, mely egy principiális minőséget foglal magában. Ezt a minőséget a modern észjárás csakis két, ellentétes fogalomra bontva tudja megközelíteni, miközben az ellentétek egységét már nem érzékeli. A sacer

jelentése tehát – modern fogalmainkkal körülírva – egyszerre szent és átkozott. Hogy melyik realizálódik, az döntés kérdése. A szakrális minőség letéményesének döntenie kell, hogy a rendelkezésére álló erőket jó vagy rossz célra használja. És ahogy Krisztus, a szentek és a történelem sok, ismeretlen hőse a Jó, a Szirakuzai a Rossz mellett döntött. Ő nem az Eget, hanem a Földet választotta. A világot ki-ki önmagának csinálja meg, és amit a képen látunk, az a Szirakuzai világa. Már ha világ ez egyáltalán. Mert a Szirakuzai világtalan világot csinált magának, amelyben semminek semmivel nincs közössége, így minden be van zárva önmagába. A tenger, a ház, a hegy mind élesen elválik a többitől, ahogyan a színek is egymásnak feszülnek a képen. A nyugtalanító, a felkavaró éppen az, hogy a tenger *csak* tenger, a ház *csak* ház, a hegy *csak* hegy. Minden csakis önmagát jelenti – nincs itt mögöttes tartalom, csak a szivárgó Rossz. És ha minden azonos önmagával, akkor semmi nem valóságos – ezért kell a részleteknek valóságosabbnak látszódnia, mint a valóságban. Vannak, de nem léteznek – innen a megnevezhetetlen szorongás.

3

A modern tapasztalatot semmi nem jellemzi pontosabban, mint érzéketlensége a létezés eredendő jósága iránt. A modernitás szerint a létezés valamiféle természetes adottság, valami, ami csak úgy van, magától és – természetesen – véletlenül. A modern észjárás számára a lét nem az én létem vagy a te léted, hanem személytelen, semleges állapot, valami, amihez csak úgy hozzáadjuk magunkat. A régi ember még ösztönösen tudta, hogy a létezésért hálával tartozik; köszönetet mondott érte napi imájával, vagy egy útszéli kereszt felállításával, mert érezte, hogy létezni kivételes ajándék, amelyet sosem lenne szabad megszokni, és semmilyen más célnak, főként nem hatalmi céloknak alávetni. Ez lenne a normális állapot: a bolond állapota.

4

A rítus eredendően: játék. Ám a játék komoly örömének a Szirakuzaiban nyomát se találjuk. Az ő rítusa nem a realitás és illúzió határán billegő játék szent komolysága, inkább örömtelenség. A játék akkor játék, ha az ego feloldódik benne; a Szirakuzai viszont valósággal fürdik egójában. Az ego mágusa ő, akinek nincs tapasztalata arról, hogy a másik emberben önmagát ismerheti föl. Nem hisz az emberek alapvető közösségében, így aztán nincs is szüksége emberekre. Ezért nincs a képen másik ember. A Szirakuzai nem a Másikból, hanem önnön magányából s magányos rítusaiból nyeri energiáit. Mert idős kora ellenére a Szirakuzai csupa erő és elevenség. Az egyetlen, ami még az élők világához köthetné ezt a virulens öregembert: a kutya, melynek viszont háttal áll, így nincs közöttük kapcsolat. A festő más képein, ahol több embert

is látunk, megnevezhetetlen rosszallás lengi be az alakokat. Itt a rosszallás nem embereknek szól, hanem a világnak. A Szirakuzai tébolya mindenekelőtt: a magány tébolya, rítusa a magány rítusa. A magány rítusai pedig előbb-utóbb a szeretetlenség rítusaivá válnak, és a Szirakuzai nem tehet mást, mint hogy bosszút esküszik a világ ellen.

33

5

Mára nemcsak a normalitás, hanem az örület is kiment a divatból. Mi valami újat találtunk ki. Mégiscsak a 21. században vagyunk! Mi magát a normalitást hajtjuk az örületig. Ki végez itt még magánrítusokat? Ki építget privát világokat? Ma már senki sem lázad; civilizációnk a józanság megszállottja lett. Mindenki igazodni akar a statisztikai átlag igazságához, betagozódni a nagy csordába, s eleget tenni az elvárásoknak, amelyek valójában nem léteznek. Mi a normalitásban vagyunk örültek. Ennek a mértéktelen normalitásnak már neve is van. A modern orvostudomány szenvtelenül leírja a normopátia tüneteit, de ki törődik a valódi okkal? A normopátia forrása a megfelelési kényszer, vagyis a félelem a Másiktól. A félelem pedig a szeretet ellenpólusa. A mai nyugati társadalom alapja pontosan az, amit Hamvas Béla „a szeretetlenség örjögésének” nevez.

Méltatlan a képhez, ha a történelem síkján értelmezik. Amint a közhiedelemmel ellentétben Franz Kafka nem a Monarchia pusztulásáról, hanem a lét álomszerűségéről beszél, a kép sem a huszadik század eljövendő katasztrófáit vetíti előre. Inkább úgy mondanám: a festmény kioldja a szeretetlenség modern bugyrait, amelyekből e katasztrófáknak elkerülhetetlenül be kellett következniük.

Új Forrás 2021/7 – Dolinszky Miklós: Fekete aura

